כְּתָנְאֵי – דבר זה אם עיקר שירה בפה או בכלי שנוי במחלוקת תנאים, (דְּתַנְיָא) [דְּתָנֵן], המנגנים בכלי השיר בשעת שירה על הקרבן, עַבְדֵי כֹּהֲנִים הָיוּ ולא ישראלים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר לא נתנו עבודה זו לעבדים אלא לְמַשְׁפַּחַת בֵּית צִיפָּרְיָא [כך שם משפחתם] וּמֵהמקום ששמו אֲמָאוּם הָיוּ, שֶׁהָיוּ ישראלים מיוחסים הַמַּשְׂיאִין לַכְּהוּנָּה – נשיהם האלמנות ובנותיהם ראויות להינשא לכהנים, רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר אף ישראלים מיוחסין פסולין לכך, ורק לְוִיִּם הָיוּ מנגנים בכלי שיר.

מוכיח רב פפא: מַאי לָאו, בְּהָא [־אם עיקר שירה בפה או בכלי] קָא מִיפַּלְגִי, דְּמָאן דְּאָמַר [רבי מאיר] שהמנגנים עֲבָדִים הָיוּ, קָסָבַר עִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה, ולכך רק בפה היו צריכים שדווקא הלויים ישירו, אבל לניגון בכלי שיר שאינו אלא להנעים את הקול כשרים אף עבדים. וּמַאן דְּאָמַר [רבי חנינא בן אנטיגנוס] שהמנגנים לְוִיִּם הָיוּ, קָסָבַר עִיקַּר שִׁירָה בַּכְּלִי – ואם כן עבודה היא וצריך שדווקא הלויים ינגנו.

דוחה הגמרא: וְתִסְבְּרָא – וכי אפשר לומר ששורש המחלוקת היא אם עיקר שירה בפה או בכלי, הרי לפי זה קשה, רַבִּי יוֹסֵי שאמר שלא עבדים היו אך גם לא הצריכו דוקא לויים אלא משפחות ישראלים מיוחסים היו מנגנים, מַאי קָסָבַר, אִי קָסָבַר רבי יוסי שעִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה, היה צריך לומר שֶׁאֲפִילּוּ עֲבָדִים נָמֵי כשרים לנגינה בכלי, שהרי אינה עבודה, ומדוע הכשיר רק ישראלים מיוחסים, וְאִי קָסָבַר רבי יוסי שעִיקַּר שִׁירָה בַּכְּלִי, היה צריך לומר שלְוִיִּם אֵין – רק לויים כשרים לנגן בכלי השיר אבל אחרים ואפילו יִשְׂרְאֵלִים, לֹא כשרים לנגן, ומדוע הכשיר ישראלים. אֶלָּא ודאי שאין מחלוקתם מהי עיקר השירה, דְּבאמת כּוּלֵי עָלְמָא – רבי מאיר רבי יוסי ורבי חנינא בן אנטיגנוס סוברים שעִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה, ומעיקר הדין אין צריך שדווקא לויים ינגנו ואף עבדים כשרים לכך שהרי אינם מעיקר העבודה, וּבְהָא קָא מִיפַּלְגִי התנאים, דְּמַר סָבַר הָכִי הָוֶה מַעֲשֶׂה, וּמַר סָבַר הָכִי הָוֶה מַעֲשֶׂה, כלומר, איך נהגו בפועל אם ניגנו עבדים כפי שמותר מעיקר הדין, או שניגנו לויים או שניגנו ישראלים מיוחסים.

מקשה הגמרא: אם כן שלא נחלקו אלא מה היה מעשה בבית המקדש לשם מה הובאה מחלוקת זו בברייתא, וּלְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ – מה יוצא מזה להלכה. משיבה הגמרא: שורש מחלוקתם נובע ממחלוקת לְעניין 'מַעֲלִין מִדּוֹן לַיּוֹחֲסִין וְלַמַּעֲשֶׂר', ובזה קָא מִיפַּלְגִי התנאים, אם כשרואים אדם שמנגן על הדוכן, מעידים עליו על פי זה שהוא מיוחס, או שהוא לוי וראוי לקבל מעשר, או שאין סומכים על כך להעיד. מַאן דְּאָמַר – רבי מאיר שסובר שעֲבָדִים הָיוּ המנגנים, משום דקָסָבַר שאֵין מַעֲלִין את מי שמנגן בדוכן לא לַיּוֹחֲסִין וְלֹא לַמַּעֲשֵׂר, ולכן אין חשש אף להעמיד עבדים בדוכן כעיקר הדין כיון שאין יכול לצאת מזה מכשול. וּמַאן דְּאָמַר – רבי יוסי שסובר שרק יִשְׂרָאֵל הָיוּ ולא עבדים, לפי שקָסָבַר שמַּעֲלִין מִדּוֹן לַיּוֹחֲסִין והמנגן על הדוכן אפשר להעיד עליו שהוא מיוחס, לפיכך נזהרו שלא להעמיד שם עבדים כדי שלא יטעו להחשיבם כמיוחסים, אֲבָל לֹא מעלים מן הדוכן לְמַעֲשֵׂר – לומר שמזה שמנגן ראיה שלוי הוא, ולפיכך אין למנוע מישראלים מיוחסים לנגן. וּמַאן דְּאָמַר – רבי חנינא בן אנטיגנוס שסובר שדווקא לְוִיִּם הָיוּ ואף לא ישראלים מיוחסים, משום שקָסָבַר שמַּעֲלִין את מי שמנגן בדוכן, בֵּין לַיּוֹחֲסִין בֵּין לְמַעֲשֵׂר, ולפיכך יש להקפיד שאכן לא יעלו לדוכן אלא לויים, כדי שלא יצא על ידי זה מכשול.

וְרַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא חלק על רב יוסף שפירש את מחלוקת רבי יוסי בר יהודה וחכמים לענין שיר של קרבן, וְאָמַר, שהַמַּחֲלוֹקֶת אינה אלא בחליל שניגנו בו בְּשִׁיר שֶׁל שמחת בית הַשּׁוֹאֵבָה שבודאי אינו אלא לשמחה, דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה סָבַר שאף שאין זה מעיקר עבודה, מכל מקום שִׂמְחָה יְתֵירָה נָמֵי הוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, לפי ששמחת מצוה היא, שאין בנגון בכלי כי אם איסור דרבנן ואין שבות במקדש לצורך זה, וְרַבָּנָן סָבְרֵי שכיון שאין זה עבודה אלא רק לשִׂמְחָה יְתֵירָה, לכן אֵינָהּ הוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת [אף באיסור דרבנן], אֲבָל בְּשִׁיר שֶׁל קָרְבָּן לא נחלקו ולְדִבְרֵי הַכֹּל עֲבוֹדָה הִיא לפי שעיקר שירה בכלי וְדוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת.

מקשה הגמרא: מֵיתִיבֵי שנינו בברייתא, הניגון הכלי שִׁיר שֶׁל שמחת בית הַשּׁוֹאֵבָה הוֹחֶה אף אֶת הַשַּׁבָּת דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לא רק ששבת אינו דוחה אלא אַף יוֹם טוֹב אֵינוֹ הוֹחֶה, הרי שנחלקו בשיר של שואבה ותְּיוּבְתָּא דְּרַב יוֹסֵף שאמר שבשואבה הכל מודים שאינו דוחה את השבת ולא נחלקו אלא בשיר של קרבן. מסיקה הגמרא: תְּיוּבְתָּא – אכן קשה מברייתא זו על רב יוסף. מבררת הגמרא: לֵימָא – האם נדייק בברייתא שרק בְּשִׁיר שֶׁל שׁוֹאֵבָה הוא דְּפָלְגִי רבי יוסי בר יהודה ורבנן, אֲבָל בְּשִׁיר שֶׁל קָרְבָּן שלא הוזכר בברייתא, משמע שלִדְבְרֵי הַכֹּל הוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת כיון שעבודה היא, [שאם לא כן, היו חולקין בשיר של קרבן שהוא חידוש יותר גדול שאפילו בו רבנן מחמירים], ובדעת רבי ירמיה בר אבא, ואם כן לֵימָא תִּיהְוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַב יוֹסֵף בָּתַרְתֵּי – בשתיים, בין במה שאמר שבשיר של שואבה לכל הדעות אינו דוחה, ובברייתא מבואר שלדעת רבי יוסי בר יהודה דוחה, ובין במה שאמר שנחלקו בשיר של קרבן, ולדעת חכמים אינו דוחה ומן הברייתא מדוייק שאף לדעתם דוחה. דוחה הגמרא: אָמַר לְךָ רַב יוֹסֵף, אף אם הוכח מהברייתא שנחלקו בשיר של שואבה [־שלא כדבריו] אין להוכיח שבשיר של קרבן לא נחלקו, שאפשר להעמיד את הברייתא שפָּלְגִי בְּשִׁיר שֶׁל שׁוֹאֵבָה, וְהוּא הַדִּין שנחלקו גם לְעניין שיר של קָרְבָּן, וְהַאי דְּקָמִיפַּלְגִי – ומה שהוזכר שנחלקו רק בְּשִׁיר שֶׁל שׁוֹאֵבָה הוא כדי לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה, המיקל וסובר דַּאֲפִילּוּ שיר דְּשׁוֹאֵבָה נָמֵי דָּחֵי שבת.

מקשה הגמרא: וְהָא קָתָנֵי במשנתנו 'וְהוּ חָלִיל שֶׁל בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה שֶׁאֵינוֹ הוֹחֶה לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב', ומדוייק במשנה שרק וָהוּ – של בית השואבה, הוא דְּאֵינוֹ הוֹחֶה שבת ויום טוב, אֲבָל חליל דְּקָרְבָּן הוֹחֶה, ויש לברר מַנִּי – כמי סוברת משנה זו, אִי נִימָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה, זה אי אפשר, דְּאָמַר – שהרי הוא סובר ששִׁיר שֶׁל שׁוֹאֵבָה נָמֵי הוֹחֶה שבת, כמבואר בברייתא, אֶלָּא לָאו משנה זו כדעת רַבָּנָן, ומבואר שלדעת רבנן רק שיר של שואבה אינו דוחה שבת, אך שיר של קרבן דוחה שבת, ובדעת רבי ירמיה בר אבא, וּתְיוּבְתָּא דְּרַב יוֹסֵף בָּתַרְתֵּי [בדעת רבי יוסי בר יהודה לגבי שואבה, ובדעת רבנן לגבי קרבן]. מסיקה הגמרא: אכן תְּיוּבְתָּא דרב יוסף בתרתי.

מבררת הגמרא: מַאי מַעֲמָא דְּמַאן דְּאָמַר עִיקַּר שִׁירָה בַּכְּלִי, דִּכְתִיב 'וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ לְהַעֲלוֹת הָעוֹלָה לְהַמּוְבֵּחַ וּבְעֵת הֵחֵל הָעוֹלָה הֵחֵל שִׁיר ה' וְהַחֲצֹצְרוֹת וְעַל יְדֵי כְּלֵי דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל', הרי ששיר ה' היינו כלי דוד, ובסופו מפרש הפסוק את תחילתו שהשיר היה על ידי כלי השיר שעשה דוד. מַאי מַעֲמָא דְּמַאן דְּאָמַר עִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה, דִּכְתִיב (דברי הימים ב ה) 'וַיְהִי כְּאֶחָד לַמְחַצְּצְרִים וְלַמְשֹׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד' הרי שהוזכרו רק משוררים. שואלת הגמרא: וְאִידָךְ – הסובר שעיקר שירה בפה נַמִּי, הָא כְּתִיב 'וַיְהִי כְּאֶחָד לַמְחַצְּצְרִים וְלַמְשֹׁרְרִים' ולא מוזכר כלים ומשמע שהעיקר בפה. משיבה הגמרא הָכִי קָאָמַר, מְשֹׁרְרִים דּוּמְיָא דְּמְחַצְּצְרִים, מַה מְּחַצְּצְרִים המוזכרים בתחילת הפסוק [לתקיעות] הם בִּכְלִי – אַף מְשֹׁרְרִים הגם שלא מוזכר בהם כלי, גם הם בִּכְלִי ולא רק בפה.

משנה

מִי שֶׁלֹּא רָאָה שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה שנתקיימה בבית המקדש בימי חג הסוכות מהקרבת התמיד של בין הערביים כל הלילה עד הבוקר, לֹא רָאָה שִׂמְחָה חשובה כמוה מֵימָיו. מפרשת המשנה כיצד נעשית שמחה זו: בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הסוכות, יָרְדוּ הכהנים והלויים והעם לְעֲזָרַת נָשִׁים, וּמְתַקְּנִין שָׁם תִּיקּוּן גָּדוֹל ורב תועלת [וכפי שיתבאר בגמרא מהו תיקון זה]. ועוד עשו, מְנוֹרוֹת

המשך בעמוד קלז

שֶׁל זָהָב הָיוּ שָׁם – בעזרת נשים, וְאַרְבָּעָה סְפָלִים שֶׁל זָהָב קבועים בְּרֹאשֵׁיהֶם – של כל מנורה, להנחת השמן והפתילות, וְאַרְבָּעָה סוּלָּמוֹת היו לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מן המנורות, לכל ספל סולם, וְאַרְבָּעָה יְלָדִים מִפְּרִחֵי כְהוּנָּה – כהנים בחורים, עומדים מוכנים, וּבִידֵיהֶם כַּדִּים שֶׁל מֵאָה וְעֶשְׂרִים לוֹג, שֶׁהֵן – הבחורים מְמַלִּילִין לְכָל סֶפֶל וְסֶפֶל. מִבְּלָאֵי מִכְנְסֵי כְּהֻנִּים – ממכנסי כהנים הבלואות וּמֵחֲמֵיניֵיהֶן – אבנטיהם [חגורותיהם], מֵהֶן הָיוּ מַפְקִיעִין – קורעים ועושין פתילות, וּבָהֶן הָיוּ מַדְלִיקִין. וְלֹא הָיָה חָצֵר בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁאֵינָהּ מְאִירָה מֵאוֹר המנורות של בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה. חֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה הָיוּ מְרַקְּדִין בְּפָנֵיהֶם – לפני העם.

בַּאֲבוּקוֹת שֶׁל אוֹר [־אש] שֶׁבִּידֵיהֶן, שהיו זורקין אותן כלפי מעלה ומקבלין אותם בחזרה לידיהם, וְאוֹמְרִים לְפָנֵיהֶם דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתוּשְׁבָּחוֹת להקדוש ברוך הוא על שהשרה שכינתו במקדש. וְהַלְוִיִּם היו מנגנים בְּכִנּוֹרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְמִצְלְתַּיִם וּבְחֲצוֹצְרוֹת וּבִכְלֵי שִׁיר בְּלֹא שיהיה מִסְפָּר קבוע לכלי השיר, אלא כמה שרצו. ועומדים הם עַל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת – מדרגות הַיּוֹרְדוֹת מֵעֲזֶרֶת יִשְׂרָאֵל לְעֶזְרַת נָשִׁים, וחמש עשרה מדרגות אלו נבנו כְּנֶגֶד חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שִׁיר הַ(מַּעֲלוֹת) שֶׁבַּתְּהִלִּים שאמרן דוד כדי להעלות את התהום, כאשר ירד על ידי שזרק בו את השם כשביקש לשטוף העולם, שֶׁעֲלֵיהֶן – על מדרגות אלו היו הַלְוִיִּם עוֹמְדִין בשמחת בית השואבה בְּכִלֵי שִׁיר וְאוֹמְרִים שִׁירָה, מלבד מה שאמרו החסידים ואנשי מעשה כדלעיל.

שמחה זו נמשכה כל הלילה ולפנות בוקר החלו בהכנות ליציאה למעיין השלוח לצורך שאיבת המים: וְעָמְדוּ שְׁנֵי כֹּהֲנִים בְּשַׁעַר הָעֶלְיוֹן – שער ניקנור שֶׁדַּרְכּוֹ יוֹרֵד – יורדים מֵעֲזֶרֶת יִשְׂרָאֵל לְעֶזְרַת נָשִׁים, וּשְׁנֵי חֲצוֹצְרוֹת בְּיָדֵיהֶן, ובשהגיע הזמן שקָרֵא הַגֶּבֶר – הכרוז שהיה קורא בכל יום קודם עלות השחר, עמדו כהנים לעבודתכם ולויים לדוכנכם וישראל למעמדכם, תָּקְעוּ וַהֲרִיעוּ וְתָקְעוּ – תקיעה תרועה ותקיעה, וירדו, וכשהגיעו לְמַעֲלָה עֲשִׂירִית שוב תָּקְעוּ וַהֲרִיעוּ וְתָקְעוּ פעם שניה, והמשיכו לירד עד שהגיעו לְקרקע הָעֲזָרָה – עזרת נשים, ושוב תָּקְעוּ וַהֲרִיעוּ וְתָקְעוּ פעם שלישית, (הגיעו לַקַּרְקַע תָּקְעוּ וַהֲרִיעוּ וְתָקְעוּ). ובתקיעות אלו הָיוּ תּוֹקְעִין והולכין ומאריכין בתקיעות עַד שֶׁמַּגִּיעִין לַשַּׁעַר הַיּוֹצֵא מעזרת נשים לצד הר הבית הַמִּזְרָח – לכיוון צד מזרח, שמשם הולכים לשאוב את המים, וכאשר הִגִּיעוּ לַשַּׁעַר הַיּוֹצֵא מעזרת נשים להר הבית הַמִּזְרָח – למזרח, הָפְכוּ כולם את פְּנֵיהֶן מִצד מִזְרָח לְצד מַעֲרָב לכיוון העזרות וההיכל וְכך אָמְרוּ, אֲבוֹתֵינוּ שֶׁהָיוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה בזמן בית המקדש הראשון, היו כופרים, והפנו את אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הַהֵיכָל וְאת פְּנֵיהֶם הפנו קָדְמָה – לצד מזרח וּמִשְׁתַּחֲוִים קָדְמָה לַשֶּׁמֶשׁ, כמבואר בגמרא לקמן (נג:) שפסוק הוא בספר יחזקאל (ח טז) וכוונת הפסוק שהיו מגלין אחוריהם ומתריזין רעי, וַאֲנַן איננו כמותם אלא פנינו לצד ההיכל למערב, וְלֵיהּ עֵינֵינוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הָיוּ שׁוֹנִין וכופלין דבריהם, וְהיינו שהיו אוֹמְרִין אֲנוּ מודים לֵיהּ על העבר, וְלֵיהּ עֵינֵינוּ מיחלות בבקשה על העתיד.

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, מִי שֶׁלֹּא רָאָה את שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה בבית המקדש לֹא רָאָה שִׂמְחָה חשובה כמוה מִימָיו. וכן מִי שֶׁלֹּא רָאָה את יְרוּשָׁלַיִם בְּתִפְאַרְתָּהּ לֹא רָאָה בִּרְךָ נֶחְמָד – יפה מֵעוֹלָם. דבר נוסף, מִי שֶׁלֹּא רָאָה את בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּבִנְיָנוֹ – כשהוא עומד על תילו לֹא רָאָה בִּנְיָן מְפוֹאָר מֵעוֹלָם. מבררת הגמרא: מַאי הִיא, כלפי איזה בית המקדש נאמר שהיה מפואר ביותר, האם בית ראשון שבנה שלמה המלך, או בית שני שבנה נחמיה בן חכליה, או מה שבנה הורדוס שבחידש את הבית השני. עונה הגמרא: אָמַר אַבַּיֵי וְאִיתֵימָא רַב חִסְדָּא הבנין המפואר שעליו דיבר התנא זֶה בִּנְיַן הוֹרְדוֹס. מבררת הגמרא: מַאי בַּיְיהּ – כיצד בנה הורדוס את הבית שהיה מפואר כל כך. עונה הגמרא: אָמַר (רבא) [רַבָּה], הורדוס בנה בניין זה בְּאַבְנֵי של שַׁיָּשָׁא – כעין שיש ירוק וּמַרְמָרָא – שיש לבן. אִיכָּא דְּאָמְרֵי שבנאו בְּאַבְנֵי שַׁיָּשָׁא – כעין שיש ירוק, וגם בכּוּחְלָא – שיש כחול, וגם במַרְמָרָא – שיש לבן. ועוצרת הבניה היתה באופן שאַשְׁיָיךְ שָׂפָה וְעַיֵּיל שָׂפָה – שורת אבנים אחת נכנסת [שוקעת לבפנים] ושורת אבנים אחת שמעליה יוצאת [בולטת לבחוץ], ועשה שקעים אלו כְּדֵי הֵילְכַּךְ סִידָא כדי שהאבנים יקבלו לתוכם את הסיד, ורצה להטיל בהם סיד משום שסָבַר – רצה (למשעיין) [לְמִשְׁעֵייהּ] בְּדַהֲבָא – לצפותו זהב ובשביל הזהב היה צריך להיות קודם מצופה בסיד, אך אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן להורדוס שַׁבָּקֵיהּ – הנח כך עם השקעים והבליטות ללא סיד וזהב, דְּהָכִי שַׁפִּיר טְפֵי – שכך נראה הבנין יפה יותר, משום דְּמִיתְחֲזֵי כְּאַדָּוָתָא דְּיַמָּא – שנראה כגלי הים משום שינוי הגוונים של האבנים.

תַּנְיָא – שנינו בברייתא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִי שֶׁלֹּא רָאָה דְּיוּפְלּוֹסְטוֹן – מבנה מפואר של בית הכנסת שֶׁל אַלַכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, לֹא רָאָה בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מבארת הגמרא היאך היה מראהו: אָמְרוּ כְּמִין בְּסִילְקִי [ארמון גבוה] גְּדוֹלָה הָיְתָה, והיתה עשויה סְטָיו – אצטבאות [ספסלים] לְפָנִים מִסְּטָיו, דהיינו מושבים כפולים [לישיבת שרים של אלכסנדריא], וּפְעָמִים שֶׁהָיוּ בָּהּ (ששים רבוא על ששים רבוא) [שִׁשִּׁים רִבּוֹא] – שש מאות אלף אנשים כְּמנין יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְאָמְרֵי לָהּ – יש אומרים שהיו שם] כְּפָלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם – כלומר מליון ומאתיים אלף איש, וְהָיָה בָּהּ שִׁבְעִים וְאַחַת קָתֶדְרָאוֹת – מקומות ישיבה שֶׁל זָהָב למושב סנהדרין שעשו לעצמן כְּנֶגֶד שִׁבְעִים וְאֶחָד דיינים שֶׁל סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה, ומשקלה של כָּל אַחַת וְאַחַת מהקתדראות למושב הזקנים אֵינָהּ פְּחוּתָה מֵעֶשְׂרִים וְאֶחָד רִבּוֹא כִּכְרֵי זָהָב. וּכְיָמָה שֶׁל עַיִן היתה בְּאֶמְצָעִיתָהּ של בית הכנסת, וְחַזָּן בית הַכְּנֶסֶת – שמש הציבור היה עוֹמֵד עָלֶיהָ – על הבימה וְהַסּוּדָרִין אחוזין בְּיָדוֹ, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ הזמן לַעֲנוֹת אָמֵן דהיינו כאשר גמר השליח צבור ברכה חֲלָה – השמש מַנִּיף בַּסּוּדָר לסימן שכעת צריכים כולם לענות אמן, לפי שלא שמעו כל העם את שליח הציבור, וְכָל הָעָם בראותם את הסודר היו עוֹנִין אָמֵן.

מכל מקום ישבו בסדר מסויים: וְאף על פי שהיו רבים כל כך לֹא הָיוּ יוֹשְׁבִין מְעוֹרָבִין, אֶלָּא וְחָבִין – צורפי זהב ישבו בִּפְנֵי עַצְמָן, וְכַסָּפִין – צורפי כסף בִּפְנֵי עַצְמָן, וְנַפָּחִין – חרשי ברזל בִּפְנֵי עַצְמָן, וְצַרְפֵי נחושת בִּפְנֵי עַצְמָן, וְנַגָּרִים – אורגין בִּפְנֵי עַצְמָן, ומפני שישבו מסודרים לפי אומנותן נמצא שֶׁכָּל אֶחָד נִכָּר לְשָׁם, הָיָה מַכִּיר מיד את בַּעֲלֵי אוּמָּנְתּוֹ – בעלי העבודות שמתאים הוא לעבוד בהם וְנִפְנֶה לְשָׁם, ונשכר להם למלאכתם וּמִשָּׁם פַּרְנָסָתוֹ וּפַרְנָסַת אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ. אָמַר אַבַּיֵי, וְכוּלְּהוּ – את כל אותם מאות אלפי אנשים, קַטְלִינְהוּ – הרגם אַלַכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן. שואלת הגמרא: מַאי מַעֲמָא אִיעַנְּשׁוּ מדוע נענשו ישראל שהיו שם באותו זמן ונתחייבו כליה. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם דְּעָבְרֵי אַהַאי קְרָא – משום שעברו על האיסור לשוב למצרים כנאמר 'לֹא תוֹסִיפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד', וְאִינְהוּ – והם הָדוּר אֲתוּ – חזרו ובאו, ולכך נענשו. מספרת הגמרא: כִּי אֲתָא אלכסנדרוס להשמידם אַשְׁכְּחִינְהוּ – מצאם דַּהֲווּ קָרוּ בְּסִיפְרָא – בזמן שקראו בספר דברים 'יְשָׁא ה' עָלֶיךָ גּוֹי מֵרָחוֹק מִקְצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנָּשֶׁר', אָמַר לעצמו שרמז יש בדבר שפסוק זה שמע מהם בבואו, שהרי – מִכְּדֵי הַהוּא גַּבְרָא – אותו האיש [אנוכי] בָּעֵי לְמֵיתֵי בְּפִינְתָא בְּעַשְׂרָה יוֹמֵי – רציתי וחשבתי לבא בספינה דרך עשרה ימים, אוֹלֵם דַּלְיֵיהּ זִיקָא וְאָתֵי סְפִינְתָא בְּחַמְשָׁא יוֹמֵי - והרוח נשבה בחוזק והגביהה את הספינה והגיעה תוך חמישה ימים, ולזה רמז הפסוק 'כנשר', ומתוך רמז זה נָפַל עֲלַיְיהוּ וְקַטְלִינְהוּ – עמד עליהן והרגם.

שנינו במשנה: כְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הראשון היו מתקנין תיקון גדול כו': שואלת הגמרא: מַאי תִּיקּוּן גָּדוֹל – מהו התיקון הגדול שעשו בעזרת נשים. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שָׁשָׁנִינוּ במסכת מידות שהעזרת נשים חֲלָקָה הָיְתָה בְּרִאשׁוֹנָה – בזמן בית ראשון, היינו ללא כל בליטות זיזין מהקירות, וְבזמן בית שני הִקִּיפוּהָ משלשה צדדים בזיזין ועליהן הניחו לוחות עץ וכך נוצרה גְּוִוזְטְרָא – מרפסת, וְהִתְקִינוּ שֶׁיִּהוּ הַנָּשִׁים יוֹשְׁבוֹת מִלְמַעְלָה על הגזוזטרא וְאילו הָאֲנָשִׁים יישבו בעזרת נשים מִלְּמַטָּה.

תָּנוּ רַבָּנָן, בְּרִאשׁוֹנָה – קודם התקנה הָיוּ הַנָּשִׁים יושבות מִבִּפְנִים – בעזרת נשים וְהָאֲנָשִׁים היו יושבים מִבַּחוּץ – בהר הבית, וְהָיוּ בָּאִים לִידֵי קַלּוּת רֹאשׁ, לפי שהיו נכנסים האנשים למקום הנשים, וכדי למנוע תקלה זו הִתְקִינוּ שֶׁיִּהוּ הַנָּשִׁים יוֹשְׁבוֹת מִבַּחוּץ – בהר הבית וְהָאֲנָשִׁים יישבו מִבִּפְנִים – בעזרת נשים, וַעֲדַיִין הָיוּ בָּאִין לִידֵי קַלּוּת רֹאשׁ שהיו קורצין בעיניהם, לכן הִתְקִינוּ את הזיזים שעליהן הגזוזטרא, וקבעו שֶׁיִּהוּ נָשִׁים יוֹשְׁבוֹת בגזוזטרא מִלְמַעְלָה וַאֲנָשִׁים מִלְּמַטָּה. ועל תקנה זו האחרונה אמרה המשנה שהוא תיקון גדול לעומת התיקונים הראשונים. מקשה הגמרא: הֵיכִי עָבִיד הָכִי להוסיף זיזין בבנין וְהָכְתִיב 'הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל' שאת כל צורת הבנין קיבל דוד מפי הגבורה [על ידי גד החוזה ונתן הנביא] ואין לשנות. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב, קְרָא אַשְׁכַּחוּ וְדָרוּשׁ – מצאו פסוק שדרשוהו על הצורך הגדול בהפרדה בין אנשים ונשים פן יבואו לקלקול, וכיון שאינו לצורך עבודת בית המקדש אלא להפריש מאיסור ערוה, אין בזה איסור משום 'הכל בכתב',